

Oor die inspirasie van die Bybel – 'n Perspektief van 'n Ou Testamentikus

S D (Fanie) Snyman
(Universiteit van die Vrystaat)

ABSTRACT

On the inspiration of the Bible – a perspective from an Old Testament scholar

This article is an attempt to engage in a conversation between biblical scholars and their dogmatic colleagues on the issue of the inspiration of the Bible. It is argued that current theories on the inspiration of the Bible can no longer be maintained in the light of our knowledge of the origin and growth of especially the Old Testament. Because of the fact that the Old Testament came into being over a considerable period of time, the idea of inspiration should be broadened to include the whole process of canonization. The idea of inspiration should be broadened ever further to include the translation and preaching of the Bible. In the end it is stated that the inspiration of the Bible is something that cannot be captured in a theory, it can only be confessed as part of the faith of believers.

1 INLEIDING

Die gesprek oor die Bybel is - soos altyd - onder teoloë, predikante en lidmate van die kerk aktueel. Op populêre vlak in die brieweke-lomme en rubrieke van koerante, in kerklike debatte en verslae (Agenda 2002:201-210) en in akademiese besinning (Spangenberg 1998; Doubell 2000; Pienaar & Britz 2001:369-384; Britz 2002:89-102) word die gesprek oor Bybel voortgesit. 'n Lewendige debat oor die sogenaamde “Nuwe Hervorming” word gevoer. Hoe moet die Bybel as Woord van God verstaan word? In die gesprek oor die Bybel is die inspirasie van die Bybel deel van die debat. Hoe moet die inspirasie van die Bybel verstaan word?

Hierdie artikel is 'n bydrae tot die gesprek vanuit die perspektief van 'n biblioloog en meer spesifiek iemand met 'n belangstelling in die Ou Testament. Deist (1987:12) het al gepleit vir 'n gesprek tussen die verskillende dissiplines binne die Teologie. In plaas daarvan om die gesprek tussen teoloë te sien as 'n afloswedren waar die biblioloog die “aflosstokkie” aangee aan die dogmatici, wat op hulle beurt weer die stokkie aangee na die praktiese teoloë, sendingweten-

skaplikes en kerkhistorici, moet ons eerder dink aan die gesprek tussen teoloë as ‘n sokkerwedstryd waar die verskillende deelnemers voortdurend die bal tussen mekaar skop. Die gedagte met die metafoor is dus ‘n voortdurende gesprek, ‘n wisseling van gedagtes tussen die verskillende vakgroepe.

Ek wil hierdie metafoor wat Deist gebruik het van teologiese gesprek tussen dissiplines binne die Teologie as ‘n (sokker-)spel uitbrei. Met dieselfde bal kan ‘n mens verskillende balspele speel. Met ‘n sokkerbal kan ‘n mens ook “volleyball” of basketbal speel. Soos wat kinders met ‘n tennisbal tennis speel, maar met dieselfde tennisbal ook sokker of krieket of “rounders” kan speel, het teoloë al hoe meer elkeen sy/haar eie spel binne sy/haar vakgebied begin speel. Die manier waarop dogmatici die Bybel (die bal van die spel) hanteer is net anders as die manier waarop biblioloë die Bybel hanteer. Elke dissipline binne die Teologie het dus ‘n eie blikpunt (spelreëls) op die Bybel. Met dieselfde bal speel ons verskillende spelle. Hierdie artikel kyk na die verskillende spelle wat dogmatici en biblioloë speel maar probeer ook om vir ‘n oomblik ‘n terugkeer te bewerkstellig na die sokkerveld, waar ons almal wat met die Bybel besig is, dieselfde bal op dieselfde veld tussen mekaar rondskop in plaas daarvan dat ons binne ons onderskeie vakgebiede elkeen ons eie spel met die Bybel speel.

Dogmatici vind dit vreemd dat daar binne die bibliologie gesê kan word dat daar nie rekening gehou word met die outeurskap van die Heilige Gees of met God as die *auctor primarius* van die Bybel nie. Hierdie verskil tussen biblioloë en dogmatici se verstaan van die Bybel word geïllustreer in ‘n opmerking oor die *auctor primarius* wat Doubell en Strauss (2001:309) maak: “As die bedoeling van die *auctor primarius* wel verreken wil word, is dit duidelik dat die oorspronklike konteks en die huidige konteks nie die enigste norm vir die verstaan van die Skrif kan wees nie. Die konteks is die wisselende faktor by die verstaan van die teks, maar daar is ook ‘n vaste punt wat verreken moet word. Myns insiens is hierdie vaste punt die *auctor primarius* en sy regering oor hierdie wêreld”. Hierdie standpunt roep verskeie vrae op: Watter ander norme anders as die oorspronklike en huidige konteks geld by die uitleg en verstaan van die Skrif? Dit is juis ‘n erfenis van die Reformasie om te vra na die letterlike betekenis van die teks en dit soek ‘n mens aan die hand van ‘n ondersoek na die historiese en literêre fasette van die teks. Kom ‘n mens nie juis by die bedoeling van die *auctor primarius* uit langs die

weg van ‘n grondige eksegese van die teks nie? Wat presies beteken dit dat die “vaste punt die *auctor primarius* en sy regering oor die wêreld” is? Langs watter weg anders as langs die weg van ‘n noukeurige ondersoek van die teks in sy konteks kom ‘n mens by die betekenis van ‘n teks uit? Die indruk word gewek dat die menslike faset van die Bybel die lastige deel is; as ‘n mens tog net by die vaste punt, “die *auctor primarius* en sy regering oor hierdie wêreld” kan uitkom. Is dit dan vreemd dat biblioloë hulle weer moeilik vind in bestaande inspirasie-teorieë wat vanuit die Dogmatologiese vakke aangebied word (Spangenberg 2002:184)?

Laat ek ook sommer ‘n misverstand hier uit die weg ruim. Wanneer biblioloë krities is oor die Skrifbeskouings van ander spelers op die veld, is dit nie met die doel om die gesag van die Bybel te ondermyn of onder verdenking te bring nie. Biblioloë wil die teks van die Bybel verstaan. Dit doen hulle deur óf histories óf literêr óf deur ‘n mengsel van histories en literêr na die teks te kyk. In díe sin neem biblioloë die Bybel nie minder ernstig op as hulle kollegas in ander dissiplines binne die teologie nie. Trouens, biblioloë neem die Bybel en die verstaan van die Bybel juis ernstig op.

Die artikel werk met die uitgangspunt dat aanvaar word dat die Bybel die geïnspireerde Woord van God is. Die artikel werk dus met die uitgangspunt dat daar so iets was (en is) wat inspirasie genoem word (by gebrek aan ‘n beter term) al is dit ook so dat die proses van inspirasie nie nagegaan of nagevors kan word nie (soos wat later in die artikel aangetoon sal word).

2 DIE PROBLEMATIEK

Die probleem wat aan die orde gestel word is die volgende: Kan daar binne die gereformeerde dogmatiek volstaan word met bestaande teorieë oor die inspirasie van die Bybel? Die standpunt wat in die artikel beredeneer word, is dat bestaande inspirasie teorieë oor die Bybel ontoereikend is en dat daar ruimer gedink moet word in terme van die inspirasie van die Bybel.

3 BESTAANDE INSPIRASIE-TEORIEË

Die bedoeling is nie om ‘n volledige oorsig oor al die verskillende modelle van inspirasie-teorieë te gee nie – die ruimte binne die beperkings van ‘n tydskrif-artikel maak dit onmoontlik en kan in die standaard werke oor die gereformeerde dogmatiek nagelees word. Genoeg om te sê dat binne die kring van gereformeerde dogmatici

die klem lê op of 'n meganiese of 'n organiese inspirasie-teorie met die variasies wat binne die twee groeperings gevind word.

'n Meganiese inspirasie-teorie gee weinig ruimte aan die individuele Bybelskrywer. Mense word meganiese skryfinstrumente in die hand van God (Heyns 1973:68). Daarom word daar ook in die verband gepraat van verbale inspirasie. Die Heilige Gees het letterlik die woorde van die Bybel vir die Bybelskrywers ingegee.

'n Organiese inspirasie-teorie werk met die uitgangspunt dat die Heilige Gees nie alleen gewerk het nie, maar inderdaad van mense gebruik gemaak het. Mense was lewende organe wat in volle bewustheid en verantwoordelikheid by die totstandkoming van die Skrif betrokke was, sê Heyns (1973:76); vandaar die benaming organiese inspirasieteorie. Die teopneustie – 'n begrip wat ontleen word aan II Timoteus 3:16 - (inspirasie) is 'n momentele gebeurte wat slegs te doen het met die betroubaarheid van kennis en insig, formulering en weergawe en het alleen die Bybelskrywers geraak (Heyns 1973:78). Die Bybelskrywers sou nie vanself begin skrywe het as die Heilige Gees hulle nie daartoe gelei het nie (Heyns 1973:78). Inhoud en vorm van die Bybel kom van God af, hoewel Hy vir die vorm van mense gebruik gemaak het (Heyns 1973:80).

Met 'n organiese inspirasie-teorie wil dogmatici reg laat geskied aan die Goddelike en menslike dimensie van die Bybel. Aan die een kant is die Bybel Woord van God omdat dit deur die Heilige Gees geïnspireer is. Aan die ander kant is die Bybel ook die woord van mense in die sin dat mense die Bybel geskryf het in 'n menslike taal.

4 BESWARE TEEN HUIDIGE INSPIRASIE-TEORIEË

4.1 Die Bybelskrywers was mense

Biblioloë is mense wat die teks van die Bybel noukeurig lees. Wanneer 'n mens die teks van die Bybel noukeurig lees, kan 'n mens nie anders as om die baie menslike kant van die Bybel raak te sien en raak te lees nie. Die Bybelskrywers – in die breë sin van die woord – was mense wat in 'n bepaalde historiese tydgleuf gelewe het, wie se persoonlike oortuigings en voorkeure uit die tekste wat hulle geskryf het, gesien kan word. Dit verklaar ook foute en teenstrydighede wat in die Bybel voorkom. Die Ou Testament is 'n veelkantige boek wat op verskillende maniere die getuienisse van mense se ervarings of belewing van God aan lesers bied. Die mense se getuienis oor God is Woord van God vir ons. So byvoorbeeld het mense 'n belewenis

gehad van God wat hulle uit Egipte gered het. Daarvan lewer hulle getuienis en hulle getuienis is die Woord van God aan ons. Mense het 'n belewenis van God gehad by die Sinai-berg. Daarvan lewer hulle getuienis en hulle getuienis is die Woord van God aan ons. Mense beleef 'n ervaring, hy/sy bring dit (soms met groot worsteling) in verband met God, en dit word as 'n psalm opgeneem in die Bybel en Woord van God vir ons wat dit lees. Profete profeteer, na 'n korter of langer tyd word die profesieë opgeteken, geredigeer, redaksioneel versorg, gerangskik in 'n bepaalde orde en word dit eventueel 'n profetiese boek en Woord van God vir ons. Geïnspireer deur die Gees het Bybelskrywers nie opgehou om (sondige) mense te wees nie (Agenda 2002:202). Deist (1986:74) se opmerking is ook relevant: “Was die Bybelskrywers dan nie geïnspireerd nie? Alte seker was hulle. Maar die Heilige Gees het hulle nie gode of engele gemaak nie. Die Heilige Gees het hulle mense gelaat – en ons kan die spore daarvan in die Bybelse teenstrydighede en foute sien”. Hiermee saam sal 'n mens ook moet sê dat die erkenning van die menslike kant van die Bybel op geen manier die gesags- of openbaringsaansprake van die Bybel ondermyn of minder maak nie. Die Bybel is nie minder Bybel omdat erken word dat mense die Bybel geskryf het nie.

Tegelykertyd moet 'n mens ook erken dat ons wat vandag die Bybel lees, nie toegang het tot die proses van inspirasie nie – ons weet nie wat daar gebeur het tussen die Heilige Gees en die Bybelskrywers nie. Die diepste geheimenis van inspirasie sal ons nooit deurgrond nie, erken die NG Kerk in 'n verslag aan die Algemene Sinode van 2002 (Agenda 2002:203). Daarom kan die proses nie nagevors word nie. Die vraag van biblioloë aan dogmatiese inspirasie teorieë is dus of die vlag die lading dek. Kan 'n mens indrukwekkende inspirasie-teorieë ontwerp met so min data tot jou beskikking? Kan 'n mens regtig sê dat die inhoud en vorm van die Bybel van God af kom, hoewel Hy vir die vorm van mense gebruik gemaak het, soos wat Heyns (1973:80) dit inderdaad stel. Kom die standpunt nie baie naby aan 'n meganiese inspirasie-teorie nie? My indruk is dat 'n organiese inspirasieteorie pretendeer om die menslike dimensie van die Bybel 'n groter plek te gee, maar eintlik nie veel meer is as 'n gemodifiseerde meganiese inspirasie-teorie nie. Word die plek en funksie van mense nie heeltemaal onderspeel met so 'n formulering van Heyns nie? Sit daar nie 'n stuk dualisme in die onderskeid tussen God se aktiwiteit en mense se aktiwiteit in die tot-

standkoming van die Bybel nie? Is dit hoegenaamd moontlik om die inhoud as komende van God en die vorm as komende van mense in die Bybel te onderskei? Dit is duidelik dat bestaande inspirasie-teorieë se onderwaardering van die mense wat die Bybel geskryf het meer vrae oproep as wat dit beantwoord. Hierdie opmerking van my klop met Doubell en Strauss (2001:304) se bevinding dat Bybelwetenskaplikes menslike aspekte in die Skrif raaksien wat nie binne 'n organiese teorie geakkomodeer word nie.

4.2 Help II Timoteus 3:16 en II Petrus 1:21 ons?

Dit is net gewoon so dat daar min gesê word oor die inspirasie van die Bybel in die Bybel self. Benewens die bekende teksverse van II Timoteus 3:16 en II Petrus 1:21 is daar min ander Skrifgedeeltes wat werklik vir 'n mens 'n insig gee in die proses van inspirasie.

Die vrae wat 'n teks soos II Timoteus 3:16 oproep is ook meer as wat dit antwoorde verskaf. Kommentare wys op 'n verskeidenheid van verklarings en vertalings problematiek in die teks (Ridderbos 1967:229-232; Smelik 1973:116-118). Wat word byvoorbeeld bedoel met die uitdrukking “die hele Skrif” (πασα γραφή)? As 'n mens die basiese uitgangspunt dat 'n teks binne historiese konteks verstaan moet word, honoreer, sluit II Timoteus 3:16 nie die Nuwe Testament in nie, want die Nuwe Testamentiese geskrifte is teen die tyd van die ontstaan van II Timoteus nog nie as kanonies erken nie. Dit lyk na 'n haalbare uitweg om die uitdrukking op te neem as 'n verwysing na die Ou Testament. Dít standpunt is ook problematies. Die vraag is na watter (deel van die) Ou Testament verwys word. Die omvang van die Ou Testament was nog nie finaal afgerond voor die einde van die eerste eeu na Christus nie. Die “hele Skrif” kan dus ook nie ewe gemaklik op die hele Ou Testament van toepassing gemaak word nie. Verder is dit 'n vraag watter weergawe van die (gedeeltelike) Ou Testament die skrywer van II Timoteus 3:16 bedoel. Is dit 'n Hebreeuse weergawe of 'n Griekse weergawe van die Ou Testament? Die “hele Skrif” waarna II Timoteus 3:16 verwys is dus gehul in 'n waas van onsekerheid. Die intensie van die teks is nie om 'n standpunt te stel oor die inspirasie van die Ou Testament nie, maar eerder om die gebruik van die Skrif vir godsdienstige doeleindes te beklemtoon. “The point of the verse is not the nature of Scripture in itself, but the nature of Scripture for the purpose of aiding the Christian life” (Achte-meier 1999:93-94). Om die “hele

Skrif”¹ van II Timoteus 3:16 sonder meer gelyk te stel met die (Protestantse) kanon waarmee ons vandag werk, is gewoon vergesog.

Die woord theopneustos (θεοπνευστος) kom slegs hier in II Timoteus 3:16 voor in die Nuwe Testament. Dit word weergegee met “God-ademend” of “deur God geasem”. In die konteks van die gedeelte sê die teks iets van die verband wat daar is tussen God en die Bybel, maar sonder om detail gegewens te gee. In ieder geval is die eenmalige voorkoms van ‘n enkele woord te skraal om daarmee ‘n inspirasie-teorie te bou. Guthrie (1981:970) sê in die verband byvoorbeeld: “It throws no light on the way that this inspiration is brought about”.

Wat II Petrus 1:21 betref, gaan dit nie om die opskrifstelling of die inspirasie van die Bybel nie. Dit gaan oor wat mense – meegevoel deur die Heilige Gees - verkondig of gepraat het. Tussen wat gepraat is en wat op skrif gestel is, is daar ‘n reuse verskil.

Tekste soos II Timoteus 3:16 en II Petrus 1:21 help ons dus min in terme van die inspirasie van die Bybel. Die tekste lê wel ‘n verband tussen God en die Skrif (‘n deel of die geheel van die Ou Testament in sy Hebreeuse of Griekse vorm) en tussen God en profesie (God het die profete deur sy Gees beweeg tot profesie). Daar is met ander woorde ‘n verband tussen God en die Woord, ‘n verband wat deur die Heilige Gees gelê word. Hierdie verband noem ons inspirasie. Om meer as dit te sê, is moeilik. Die tekste sê dus iets oor die “dat” van die inspirasie van die Bybel, maar help ons nie met die vraag na die “hoe” van inspirasie nie.

Die argument van Du Toit (2000:68, 85) dat ‘n mens jou nie op iets self kan beroep om hierdie iets te verifieer of reg te bewys nie, moet ook na geluister word. Kortom, tekste soos II Timoteus 3:16 en II Petrus 1:21 word oorspan as die tekste gebruik word om ‘n inspirasie-teorie uit die Bybel af te lei sodat die Bybel as’t ware self die waarborg verskaf vir sy eie aansprake om Woord van God te wees.

4.3 Waar begin en waar eindig inspirasie?

Die derde beswaar van die kant van biblioloë is dat inspirasie-teorieë nie rekening hou met die komplekse proses van die uiteindelijke

1 Berkhouwer (1967:1-8) fokus in sy bespreking van II Tim 3:16 feitlik uitsluitlik op die theopneustos en spreek hom glad nie uit oor wat hy verstaan met die uitdrukking 'hele Skrif' nie.

opskrifstelling van die Bybel nie. Die indruk wat ‘n mens kry, is dat inspirasie-teorieë ontstaan vanuit ‘n Westerse outeursbegrip na die uitvinding van die boekdrukuns.

Dit is ‘n algemene erkenning dat die Ou Testament ‘n komplekse en lang geskiedenis van ontstaan het. Dit laat die vraag ontstaan: waar begin inspirasie?

Begin inspirasie by die waarskynlik eeue lange mondelinge oorlewering van die heilsgebeure wat in die Ou Testament verhaal word? Skryfgereedskap was skaars en mense wat kon skryf en lees was ook maar min. Die gevolg hiervan was dat tradisies of oorleweringe van mense se ervaring of belewenis van God vir baie lank mondeling oorgelewer is.

Begin inspirasie met die eerste opskrifstellings² van die mondelinge oorlewering? Die eerste opskrifstellings was waarskynlik van ‘n aansienlik beperkte omvang gewees, in elk geval veel minder as wat die huidige omvang van die Bybel beslaan. Sluit inspirasie die uitbreidings, byvoegings, weglatings en rangskikking van stof in? Of moet ‘n mens eerder dink aan die eerste omvangryke opskrifstellings van die Ou Testament, maar dan in die konsonante teks van Hebreeuse manuskripte? Beteken dit dan dat die vokalisering van die Hebreeuse teks van die Ou Testament nie onder die inspirasie van die Gees plaasgevind het nie? Of, alternatiewelik, sluit die inspirasie van die Gees die vokalisering van die teks in? Is net sommige manuskripte van die Hebreeuse Ou Testament geïnspireer of is almal geïnspireer? Indien net sommige manuskripte geïnspireer is, watter manuskripte word uitgesluit en waarom? Indien alle manuskripte geïnspireerd is, hoe kan die verskille in manuskripte dan verklaar word? Is net die Hebreeuse manuskripte geïnspireer of is vertalings soos die Septuagint ook geïnspireer? Inspirasie-teorieë van dogmatici gee nie antwoorde op die soort van vrae nie. Indien dogmatici bestaande inspirasie-teorieë wil bly handhaaf, sal antwoorde op vrae wat vanuit die Bibliologie gevra word, verskaf moet word.

Uiteindelik het die tekste wat so ontstaan het, ‘n min of meer finale vorm gekry via die werk van die verskillende redaktors wat

2 Die meervoud word hier gebruik omdat dit waarskynlik is dat daar verskillende weergawes van die tekste van die begin af ontstaan het. Dit kompliseer die vraag na inspirasie nog verder. Is al die verskillende weergawes geïnspireerd, of nie?

teologiese raamwerke aan korpusse van materiaal voorsien het en sodoende eintlik 'n Ou-Testamentiese boek of boeke teologies gestempel het.

Die vraag na waar inspirasie begin laat ook die vraag ontstaan na waar inspirasie eindig. Daar het oor die eeue heen afskrifte van afskrifte van afskrifte van die teks van die Ou en Nuwe Testament ontstaan. Dit is immers na aanleiding van dié proses dat die wetenskap van tekskritiek ontstaan het. Was die afskrywers of kopieërs van tekste ook geïnspireer? Indien nie, waar en hoe stel ons die afsnypunt vir inspirasie was? Die afsnypunt kan nie die sogenaamde *autographa* of oorspronklike geskrifte van die Bybelskrywers wees nie. Dit sou dus beteken dat ons 'n inspirasielose Bybel het, omdat ons die Bybel net via die afskrywers het. Trouens, dit is 'n vraag of daar ooit een oorspronklike geskrif (*autographon*) was waaruit al die verskillende afskrifte ontstaan het.

Uit die baie oppervlakkige en oorsigtelike weergawe van hoe (dele van) die Ou Testament tot stand gekom het behoort dit duidelik te wees dat Heyns se formulering besonder problematies word. Volgens Heyns (1973:78) is inspirasie beperk tot die Bybelskrywers. Indien die stelling waar sou wees, beskik ons nie vandag meer oor 'n geïnspireerde Bybel nie, want al Bybel wat ons het is die Bybel wat via die talle afskrywers van 'n groot verskeidenheid van manuskripte ontstaan het. Die geskiedenis van die ontstaan van die Ou Testament wys dit duidelik dat daar skaars in terme van 'n enkele outeur of selfs outeurs gedink kan word. Die proses was eindeloos meer kompleks as wat dogmatiese inspirasie-teorieë wil voorgee.

'n Tree wat in hierdie rigting gegee word is die versigtige opmerking in die verslag van die Algemene Kommissie vir Leer en Aktuele Sake aan die algemene sinode van die NG Kerk. Betreffende die gesag van die Skrif word gesê dat inspirasie nie eenvormig en altyd op dieselfde wyse plaasgevind het nie, maar dat 'n mens eerder sal moet dink aan 'n veelvormige wyse van inspirasie wat kan wissel van passief tot aktief (Agenda 2002:203).

4.4 Watter kanon is geïnspireerd?

Die indruk wat 'n mens kry uit die nalees van dogmatiese inspirasie-teorieë is dat daar een kanon is, naamlik die Protestantse kanon. Daar was en is egter verskillende kanons in verskillende geloofsge-meenskappe. Wat die Ou Testament betref verskil die Hebreeuse kanon van die kanon wat in Afrikaanse Bybels gevind word in terme

van die volgorde van die verskillende boeke met gevolglike hermeneutiese implikasies. Die Griekse vertaling van die Ou Testament – die Septuagint of LXX – verskil in beduidende opsigte van die Hebreeuse en Protestantse kanons in die sin dat sommige boeke korter en ander weer meer uitgebreid is. Binne die Rooms-Katolieke Kerk word boeke gereken as kanonies wat nie binne die Protestantse kanon gevind word nie. Daar is dus minstens drie kanons om mee rekening te hou. Die vraag is: was die Heilige Gees slegs verantwoordelik vir die inspirasie van die Hebreeuse kanon, of ook van die Rooms-Katolieke en Protestantse kanons? Indien net die Protestantse kanon as geïnspireerd beskou word, is ander kanons dus nie geïnspireerd nie?

5 ‘N RUIMER OPVATTING VAN INSPIRASIE

Uit die beredenering tot sover is dit duidelik dat bestaande inspirasie-teorieë net nie meer houdbaar is nie. Huidige inspirasie-teorieë verreken nie die vrae vanuit die bibliologiese vakke nie. Dit is my voorstel dat ons ruimer sal moet dink oor die inspirasie van die Bybel.

5.1 Inspirasie sluit die totale proses van kanonvorming in

Inspirasie kan nie beperk word tot die veronderstelde *autographa* van die Bybel nie. Die ontstaan van die verskillende boeke van die Ou Testament, en daarom die Ou Testament as geheel, het oor ‘n baie lang tyd en op ‘n veel komplekser wyse tot stand gekom as wat inspirasie-teorieë van dogmatici wil voorgee om te wees. Die vraag na waar inspirasie begin sal dus weer herdink moet word. In die geval van dele van die wysheidsliteratuur van die Ou Testament is dit waarskynlik oorgeneem van Egiptiese wysheidsliteratuur. Beteken dit dat die Egiptiese wysheidsleraars geïnspireerd was? Of word die Egiptiese wysheid geïnspireerd die oomblik toe dit oorgeneem word in die Hebreeuse kanon? Ons begrip van inspirasie moet uitgebrei word om die totale proses van kanonvorming in te sluit – van die vroegste en aanvanklike mondelinge oorlewering tot en met die verskillende skriftelike weergawes van die mondelinge oorlewering.

As inspirasie nie beperk kan word tot die veronderstelde *autographa* nie, beteken dit dat die vraag na waar inspirasie eindig, ook herdink moet word. Strek inspirasie tot by die konsonante teks van die Ou Testament, of sluit dit ook die gevokaliseerde teks in? Moet

al die verskillende afskrifte van Hebreeuse tekste van die Ou Testament as geïnspireerd beskou word?

Die Hebreeuse teks van die Ou Testament is ook (nog) nie finaal vasgestel nie. Tot so onlangs as vroeg in die twintigste eeu is die Tweede Rabbynse Bybel van Jakob ben Chayyim wat in 1524/5 deur Daniel Bomberg in Venesië gedruk is, beskou as die standaard Hebreeuse teks van die Ou Testament. Die teks is later (1937) vervang deur die derde uitgawe van Kittel se Biblia Hebraica wat gebaseer is op Codex Leningradensis B19a. So onlangs as 1968 is daar 'n begin gemaak aan nog 'n nuwe uitgawe van die Hebreeuse Ou Testament, ook gebaseer op die Codex Leningradensis B19a, wat in 1978 voltooi en bekend is as die Biblia Hebraica Stuttgartensia onder die redaksie van Elliger en Rudolph (1984). Die rede waarom Codex Leningradensis B19a gebruik word is gewoon omdat die kodeks die oudste (1008/9 na Christus!) volledige manuskrip van die Hebreeuse Ou Testament is waaroor ons beskik (Elliger & Rudolph 1984:X). Tans werk geleerdes aan die Biblia Hebraica Quinta, 'n projek onder die leiding van die United Bible Societies se projek Hebrew Old Testament Text Project, wat nog eens 'n nuwe teks van die Ou Testament is. Die Hebrew University Bible Project werk sedert die jare sestig van die vorige eeu aan 'n nuwe uitgawe van die Hebreeuse Bybel met as basis teks Codex Aleppo (Tov 1998:69). Die proses van kanonvorming gaan dus tot vandag toe nog voort. Sou 'n mens die inspirasie van die Gees buite rekening kon laat in die geleerdes wat in die letterlike sin van die woord besig is om die teks van die Ou Testament beter vas te stel? Is hulle werk aan die teks nie 'n moderne weergawe van wat die oorskrywers van manuskripte vir eeue lank gedoen het nie? Ons is in 'n sekere sin nog steeds besig om die Bybel te skryf. Namate ons kennis van die verskillende manuskripte verbeter en meer word, kan die teks van die Ou Testament beter omlyn en vasgestel word.

5.2 Inspirasie sluit die vertaling van die Bybel in

Vertalings uit die oorspronklike tale moet ook gereken word as die resultaat en produk van die inspirasie van die Gees. Lesers van die Bybel in Afrikaans (of in enige ander taal anders as Grieks of Hebreeus) dink aan die Bybel wat hulle lees as die geïnspireerde Woord van God. Die inspirasie geld nie net die “oorspronklike” Hebreeuse of Griekse weergawes van die Bybel nie. Die Bybel wat Afrikaans sprekendes in Afrikaans lees, is niks anders nie as die geïnspireerde

Woord van God. Wanneer die Afrikaanse Bybel in 'n erediens van 'n kansel af gelees word, word dit nie aangekondig as 'n vertaling van die oorspronklik geïnspireerde Woord van God nie, dit word gelees as die geïnspireerde Woord van God. Vertalings word ook geïnspireer deur die Gees.

Vir baie lank in die kerkgeskiedenis was die Septuagint as die Griekse vertaling van die Ou Testament en die Vulgaat as die Latynse vertaling van die Bybel, die enigste beskikbare Bybels wat daar was. Indien die vertaalde Bybels nie geïnspireer was nie, is die konsekwensie doodgewoon dat die kerk vir eeue sonder 'n geïnspireerde Bybel was. Soms is 'n teks ook so korrupt dat enige poging tot 'n vertaling eintlik 'n verleentheidsvertaling is omdat die Hebreeuse teks baie moeilik sin maak (vgl bv Ps 16; Miga 6:9-12; Hab 1:12). Juis om hierdie rede bly die kennis en toepassing van die grondtale van die Bybel 'n onontbeerlike noodsaaklikheid by die uitleg van die Bybel, want enige vertaling bly 'n vertaling van die grondteks. Net soos wat dit beter is om groot literêre werke soos Shakespeare of Goethe in die oorspronklike Engels of Duits te lees, is dit beter om die teks van die Bybel in die oorspronklike tale waarin dit geskryf is te lees.

'n Verdere argument waarom vertalings ook geag moet word as geïnspireer deur die Gees is omdat vertalings uit die Hebreeuse teks van die Ou Testament soms lesings van die Septuagint ('n vertaling dus van die Hebreeuse Ou Testament) aanvaar om 'n teks te vertaal. Daar kan tog nie van ongeïnspireerde vertaalde weergawes van die Ou Testament gebruik gemaak word om 'n beter of meer waarskynlike lesing van die geïnspireerde Woord daar te stel nie.

'n Vraag wat gevra kan word is waarom daar dan soveel verskille is tussen vertalings as die Gees dan vertalings ook inspireer. Die antwoord hierop is dat die erkenning van die verskille juis die honorering is van die mens se aandeel aan die Bybel sonder om die mens se aandeel minderwaardig of selfs onwenslik te maak. Die werk van die Gees hef nie die menslike deel van die Bybelskryf op nie. Trouens, ook wat die Bybel self betref het die Gees verskillende mense verskillend laat skryf oor dieselfde gebeure. Wat met vertalings gebeur is dus nie anders as wat gebeur het met die Bybelskrywers nie.

5.3 Inspirasie sluit die verkondiging van die Woord in

Inspirasie strek ook tot en met die prediking van die Woord. Dit is Calvyn se standpunt dat die verkondiging van die Woord die Woord van God is: “En deze betuiging is aan alle eeuwen gegeven, en blijft vast, om ons allen te verwittigen en er zeker van te maken, dat het Woord des evangelies, door welke mens ook gepredikt wordt, die eigen uitspraak Gods is, afgekondigd in de hoogste vierschaar, in het boek des levens geschreven, in de hemel bevestigd, vast en zeker” (Calvyn, Boek IV, Hoofstuk XI, 1, 238). Die prediker van die Woord word en is dus ook geïnspireer deur die Gees wanneer hy/sy die Woord verkondig. Die uitleg, interpretasie en toepassing van die Woord gebeur nie buite die Gees om nie, maar gebeur juis deur die inspirasie van die Gees.

Die Gees begelei die Woord van God vanaf die eerste oorsprong van sy bestaan tot waar die Woord gelees en verkondig word en eventueel tuiskom in die hart van ‘n mens. Vir hierdie begeleidende funksie van die Gees met betrekking tot die Woord gebruik ons die term inspirasie. Daarom is dit onnodig om te dink aan ‘n onderskeid van inspirasie (bedoelende die werk van die Gees in die Bybelskrywers) en illuminasie (die werk van die Gees in mense wat met die Bybel werk).

6 GEVOLGTREKKING

Met hierdie paar kritiese opmerkings oor bestaande opvattinge oor inspirasie en die gedagte van ‘n veel ruimer opvatting van inspirasie skop ‘n biblioloog die bal waarmee ons as teoloë speel in die rigting van ander spelers op die veld. In hierdie bydrae is geargumenteer dat:

- huidige teorieë oor die inspirasie van die Bybel nie meer gehandhaaf kan word in die lig van ons kennis oor die manier waarop die Bybel tot stand gekom het nie. Die manier waarop die Bybel tot stand gekom het is eindeloos kompleks as wat in inspirasie-teorieë veronderstel en voorgegee word.
- ‘n teorie oor die inspirasie van die Bybel in ‘n sekere sin ook onmoontlik is om te vorm omdat niemand van ons insig of toegang het in die manier waarop die Gees werk in en met mense wanneer Hy hulle inspireer nie. Die min getuigenis wat ons het oor inspirasie is ook te min om ‘n omvattende teorie daarmee te ontwerp.

- die Gees mense geïnspireer het in en tydens die lang en komplekse proses van die ontstaan van die Bybel en nog steeds vandag mense inspireer wanneer hulle met die Bybel besig is in vertaling of in die bestudering van of in die verkondiging van die Woord is ‘n saak wat ons vandag nog kan (en moet) bely. Die woord “bely” is belangrik. Ons kan die inspirasie van die Bybel deur die Gees nie bewys nie en ook nie bevredigend in ‘n teorie deurgrond, verduidelik of omskryf nie – ons kan eintlik maar net bely dat ons glo dat die Bybel – geïnspireer deur die Gees - die Woord van God is.

Literatuurverwysings

- Achtemeier, P J 1999. *Inspiration and authority. Nature and function of Christian scripture*. Massachusetts: Hendrickson Publishers.
- Agenda van die elfde sitting van die Algemene Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk 2002. Bloemfontein: CLF.
- Berkouwer, G C 1967. *De heilige schrift II*. Kampen: J H Kok. (Dogmatiese Studien).
- Britz, R M 2002. Twee standpunte oor die skrif...en ‘n dilemma vir die NG Kerk, in Coertzen, P (red). *350 jaar Gereformeerde 1652-2002*. Bloemfontein: CLF, 89-102.
- Calvijn, J s a. *Institusie of onderwysing in de Christelijke godsdienst*. Derde deel Bevattende Boek IV. Delft: W D Meineda NV (Vertaling van A Sizoo).
- Deist, F E 1978. *Towards the text of the Old Testament*. Pretoria: D R Church Booksellers.
- , 1986. *Kan ons die Bybel dan nog glo? Onderweg na ‘n gereformeerde Skrifbeskouing*. Pretoria: J L van Schaik.
- , 1987. Relatiewisme en absolutisme: kan dit oorkom word? Oor “Bybelse” en “dogmatiese” teologie, in Prinsloo, W S & Vosloo, W (reds). *Ou Testament Teologie: Gister, Vandag en Môre*. Pretoria: NG Kerkboekhandel, 1-17.
- Du Toit, B 2000. *God? Geloof in ‘n postmoderne tyd*. Bloemfontein: CLF.
- Doubell, B 2000. *Woord van God of woord oor God? Op soek na ‘n eietydse Skrifmodel*. Ongepubliseerde DTh-proefskrif. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat.
- Doubell, B & Strauss, S 2001. Woord van God of woord oor God? Op soek na ‘n eietydse Skrifmodel, *NGTT* 42(3&4), 302-314.
- Elliger, K & Rudolph W (reds) 1984. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Guthrie, D 1981. *New Testament theology*. Leicester: Inter-Varsity Press.

- Heyns, J A 1973. *Brug tussen God en mens. Oor die Bybel*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- Pienaar, T J & Britz, R M 2001. Van akkomodasie tot kwessie: die verhaal van Skrifbeskouings in die NG Kerk sedert 1963, *NGTT* 42(3 & 4), 369-384.
- Ridderbos, H 1967. *De pastorale brieven*. Kampen: J H Kok Uitgeversmaatschappij NV (Commentaar op het Nieuwe Testament).
- Smelik, E L 1973. *De brieven van Paulus aan Timoteüs, Titus en Filemon. De wegen der kerk*. Nijkerk: G F Callenbach Uitgeverij (De Prediking van het Nieuwe Testament).
- Spangenberg, I 1998. *Perspektiewe op die Bybel. God se Woord in mensetaal*. Pretoria: J L van Schaik.
- Spangenberg, I J J 2002. Hoe dink vandag se mense oor die Bybel? *Verbum et Ecclesia* 23(1), 183-195.
- Tov, E 1992. *Textual criticism of the Hebrew Bible*. Philadelphia: Fortress.